

**Ірина Кушнір:** Мене звати Ірина Кушнір сьогодні, 30 травня 2023 року. В цьому онлайн інтерв'ю зі мною Сергій Козяков. Інтерв'ю для проекту «Переселенці з України в англійському секторі вищої освіти. Чи даєте згоду на інтерв'ю?

**Сергій Козяков:** Так, даю.

**Ірина Кушнір:** Дякую. Розкажіть, будь ласка, коротко про себе.

**Сергій Козяков:** Якщо зовсім коротко.

**Ірина Кушнір:** Можна не зовсім коротко.

**Сергій Козяков:** Перед війною я був Доцентом викладачем Інституту Міжнародних Відносин Київського Національного Університету Імені Тараса Шевченка, кафедра міжнародного приватного права. Я спеціалізуюсь в університеті на правому регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, конкуренційного права, а також приватної юридичної практики. І одночасно я багато років є адвокатом. У мене є власна адвокатська фірма, яка одна з найперших в Україні була створена як приватна. І також в мене величезний досвід роботи для клієнтів не тільки українських, а іноземних і міжнародних клієнтів. 24 лютого ми з сім'єю прокинулися приблизно о 4:30 ранку від вибухів. І після вагань, до середини дня, ми почали збиратися й приблизно о дев'ятій годині вечора залишили квартиру. І рушили автомобілем в бік західного кордону України, а в цей час вже була величезна кількість автомобілів на дорозі, були страшні пробки. Перші 130 кілометрів ми їхали 19 годин, взагалі 72 години до квартири в місті Люблін, Польща без сну. У Любліні у нас була зупинка на декілька днів, після цього ми перемістилися у Варшаву. Нас прийняла міжнародна фірма, в якій працює моя донька. Вони їй запропонували «relocation» ще до початку війни і ми зупинилися у Варшаві для того, щоб отримати її візу, спеціальна віза для зміни місця роботи, локації роботи, а локація була у Великій Британії, Лондон. Приблизно 3 тижні ми там жили з допомогою фірми моєї доньки і після цього приїхали в Лондон, знову поселилися за їх допомогою на перші пару місяців. Далі вже отримали спеціальну візу для тих громадян України, які залишили Україну через повномасштабне вторгнення Російської Федерації. Це було у квітні, коли ми приїхали і в кінці травня я знайшов пропозицію такого фонду CARA (the Council for At-Risk Academics), яка пропонувала допомогу, в тому числі українським науковцям, які знаходяться в зоні ризику і залишили Україну. Я подавав документи протягом декількох місяців, у нас були консультації, вони мені задавали питання, я здавав тест з англійської мови. І в жовтні я запропонував свій варіант університету для співробітництва. Цей університет London Economics and Political Science і Law School. Чому мені сподобався цей університет, тому що там і право, і економіка, і політика до речі, і міжнародні відносини в цьому університеті. І юридична школа має 7 місце в світовому рейтингу. Це дуже круто. Тому я попросив з ними контакту і ми врешті решт, в кінці жовтня я отримав всі необхідні документи і з того моменту займаюсь наукою, науковими дослідженнями з урахуванням мого попереднього досвіду. У мене є доступ до всіх закритих раніше бібліотечних ресурсів, що мене дуже тішить. У мене зараз величезний обсяг матеріалів, які я знайшов. Продовжую знаходити кожного дня. Буду працювати над великою кількістю наукової і аналітичної роботи.

**Ірина Кушнір:** Так, звичайно. Дякую. У цей період, відколи почалася війна і переїзди ваші і фактично пошук цієї позиції, вакансії, яку ви зараз займаєте, як от ця нестабільність вплинула на ту роботу, якої ви раніше займалися в університеті, і адвокатська фірма?

**Сергій Козяков:** Звісно, вплинуло. Якщо говорити про університету, то університет після першого місяця паузи, взагалі зупинена була наша робота і лекційна, і семінарські заняття, і практичні спілкування зі студентами. Але через місяць це відновилося і ми працюємо з тих пір виключно онлайн. Не можу сказати, що це дуже важко технічно, тому що ми навчилися

цьому під час пандемії. Ми вже навчилися тоді цьому. Єдине є проблема, що студенти зараз знаходяться і в Києві, де мій університет знаходиться і поза межами Києва, в тих областях України, які є відносно безпечним. І знову скажу відносно тому, що всі, на жаль, всі частини території України знаходяться під загрозою ракетних бомбових ударів Росії, армії російської федерації. Не тільки в Україні знаходяться, а і поза межами. Я знаю, що є в мене студенти, які знаходяться, наприклад, в Японії, в багатьох країнах Європи і в Африці, і в Сполучених Штатах Америки. Заходжу я в «Teams», щоб з ними працювати за Київським часом. Тобто, якщо о 8 годині ранку за київським часом починається лекція, в мене це 6:00. Мене це влаштовує, тому що я раніше закінчую свої заняття зі студентами, але є студенти, для яких це ще ніч, яких є, коли буде ніч. І це, звісно, важко, і дуже часто може пропадати зв'язок і головне для українських студентів, що коли ми починаємо лекцію або семінарське заняття і звучить сигнал повітряної тривоги, я зобов'язаний зробити паузу. Вони далі мають можливість перейти в безпечне місце, бомбосховище. Але хочу сказати, що так, як правило, відбувається, що не всі повертаються назад, тому що зв'язок дуже часто переривається і не може бути відновлений швидко. Це з точки зору спілкування зі студентами. Ну і далі, що стосується екзаменів і сесії. Наприклад, в мене були заліки. Залік виставляти дуже просто, можна за результатами роботи в семестрі, а от якщо екзамен, то екзамен це вже більше навантаження на студентів і у нас можна (усний, або письмовий) усний проводити і відразу я відмовляюся, тому що це неможливо передбачити робочий день. Тому лише письмово. Це теж нормально. Для студентів, коли вони письмово заходять в «Teams» на 3 години, ми теж маємо зрозуміти, що може бути пауза. На щастя, в цьому році, якраз у цьому травні був день вільний від бомбардувань і студенти всі змогли написати вчасно екзамени, до речі, дуже добре. І якщо говорити про мою роботу як адвоката, то можу сказати, що це стосується, до речі, всіх адвокатських юридичних фірм України. В кращому випадку відновилася приблизно до 30 відсотків обсягу роботи. Це, якщо говорити про більшість юристів, тому що велика кількість клієнтів залишили Україну. Особливо для тих, хто працював з фізичними особами з клієнтами, звісно, що мільйони людей залишили Україну, мільйони потенційних клієнтів виїхали. Одночасно, якщо говорити про юридичні особи, клієнти – це також зупинені роботи, і багато хто не зміг відновитися повністю, багато хто також залишив Україну, якщо говорити про іноземних клієнтів. Нові клієнти майже не приходять, і це точно не інвестори. Це ті нові клієнти, які можуть приходити це, як правило, за контрактами по відновленню деяких територій. А у нас ще не почалася серйозно ця процедура відновлення і процеси відновлення, ще звісно, не почалися, тому що війна не закінчена. Можу сказати дійсно дуже велике і негативне психологічне навантаження, і на студентів, і не тільки на них особисто, на їх батьків і рідних, з якими вони мешкають. А якщо тим більше студент або студентка, її мама виїхала за кордон, а її батько і брат залишилися, то це створює додаткове психологічне навантаження і психологічне вигорання відбувається також. Можу сказати, що у нас є випадки коли спалені будівлі, квартири і у студентів, і у викладачів. І викладачі деякі були, в тому числі під окупацією недалеко від Києва. Це навіть не на сході, навіть не на півдні України, це недалеко. Коли була окупована Київська область, багато з тих, у кого будинок за містом, і вони думали, що саме там буде безпечніше, не в місті, не в столиці, а за містом, якраз ці місцевості і ті регіони були окуповані, зовсім близько до Києва. І можу сказати, що були зруйновані будинки, в тому числі, у близьких родичів моєї сім'ї. Їх будинок дуже близько від Києва був повністю зруйнований. Спочатку туди (вже у пустий будинок, вони встигли виїхати) зайшли група окупантів, яка там жива 2 чи 3 тижні. Потім, коли вони від'їжджали, танк розвернувся просто і вистріли у другий поверх. Це, так би мовити, вони сказали до побачення. Зайнявся другий поверх і будинок повністю згорів. Це прямо близькі родичі. Це якраз чоловік адвокат серйозний, дружина в нього українська, молода письменниця. Вони зараз мешкають за кордоном і будинку немає. Це із таких зовсім речей, які стосуються людей, яких я особисто знаю. Це все разом, звісно, накладає негативні емоції

на повсякденне життя, причому не просто повсякденне життя, а життя 24 години на добу. Тому що коли в Україні вночі оголошуються повітряна тривога, це ми також слідкуємо за цим. Вони не сплять і ми також не так багато спимо в цей час, знаходячись далеко безпосередньої від тих подій, які в нас відбуваються.

**Ірина Кушнір:** Зрозуміло, зрозуміло. Дякую. Скажіть будь-ласка трохи більше відносно вашого рішення переїхати до Великої Британії. Ви згадали, що компанія, в якій працювала ваша дочка, трошки, допомгла. Але чи були якісь інші думки кудись переїжджати? Більше про ваше рішення і досвід переїзду.

**Сергій Козяков:** Річ у тім, що цей «relocation» був запропонований моїй доньці приблизно за півтора місяці до початку війни і, оскільки в Києві посольства вже були закриті, зокрема, посольство Британії, неможливо було оформити візу. Потрібно було все одно виїжджати за кордон. Найближче місце це в Польщі, конкретно Варшава, де знаходиться посольство Великої Британії. Треба було б раніше їхати, але поки я шукав для цього час, ми роздумували, були закриті аеропорти, не можна було вилетіти. Залишилася залізниця і автобуси, і просто в той день, коли почалося вторгнення, якраз донька тоді досить жорстко сказала, що треба виїжджати, тому що я все ще сумнівався. Я не вірив, що це буде дуже довго. Я взагалі не вірив, що це почнеться, тому що це з точки зору нормальної логіки, аналітичної логіки, навіть такої глибокої логіки це було неможливо, але воно відбулося і донька просто в той день сказав, так ми маємо виїжджати, але вже виїжджати можна було лише на автомобілі. Тому що на поїзд неможливо було взяти квитки і сісти, так само на автобуси, тому ми і поїхали. І ті речі, які ми взяли, ми їх не взяли на рік або на два з собою. Ми взяли їх таким чином, щоб через декілька місяців повернутися. Але так вийшло, що ми не повернулися, навіть, через рік. І вже в червні минулого року, через три місяці після того, як ми виїхали, ми тоді попросили наших родичів вислати нам необхідні речі вже для подальшого тут мешкання. Перші речі нам надійшли в червні, а потім ще декілька разів ми просили, або поштою, або деякі люди приїжджають і ми просимо щось передати, так само, як і якісь ліки, які тут важче купити. Або навпаки, звідси ми для близьких родичів передаємо дуже якісні британські вітаміни, так що буває і так.

**Ірина Кушнір:** Розумію, дякую. Ну і давайте перейдемо то обговорення сектору вищої освіти тепер. Які у вас були очікування в загальному? Ви переїжджали сюди і знали, що робота в Україні. Чи сподівалися знайти роботу у вищій освіті тут, чи планували? Які у вас були думки спочатку?

**Сергій Козяков:** Це мені пощастило, тому що завдяки моєму досвіду я дуже добре знаю, як побудована вища освіта в Європі і, зокрема, у Великій Британії. Чому? Ну, тому що я просто цікавився, але головне, якщо говорити вже про важливі деталі, то десь приблизно всередині навчання моєї доньки в київському університеті (вона навчалася на біологічному факультеті) ми почали думати, щоб вона могла поїхати, продовжувати навчання в Англії. Тому що Англія була однією з тих країн, куди ми найчастіше подорожували, зокрема у Лондон. Це наш улюблене місто. І коли вона закінчувала бакалаврський рівень навчання, ми обрали тоді Imperial College of London. Вона отримала стипендію і вона навчалася на програмі [нерозбірливо] Після цього поступила на PhD ступінь, також продовжувала навчатися і провела 7 років у Великій Британії, отримуючи освіту британську. І, звісно, я весь час моніторив, та вона багато розказувала, як взагалі побудоване повчання, як побудований менеджмент вищої освіти в її університеті. І в мене були знання дуже великі. Більше того, коли був мирний час, я дуже багато уваги приділяв вищій юридичній освіті. Я брав участь у декількох проектах, які фінансувалися, зокрема, American Bar Association, USA ID по модернізації вищої юридичної освіти в Україні. Я багато дуже цікавився роботою юридичних шкіл світу, Європи, Сполучених Штатів, Канади, Японії, південної Кореї, Австралії, Нової

Зеландії. У мене було десятки таких досліджень власне для себе. Я дуже багато про це знав. Також був момент, вірніше не один момент, а таких моментів було дуже багато, що я отримував інформацію лише з відкритих джерел, відкритих бібліотечних джерел, і бачив, що дуже багато інформації для мене закрито, тому що ну це робота передових бібліотек світу. Я багато разів думав про те, що може, колись я зможу отримати можливість працювати над тими темами, які мене цікавлять в бібліотеках інших країн і, зокрема, можливо, бібліотеці у Великій Британії. І ще я п'ять років працював головою Вищої Кваліфікаційної комісії суддів України. Це було для мене занадто, такий проект роботи на державній посаді. Якраз ми працювали над реформою «Судової влади», зокрема, над проблемою боротьби з корупцією в судовій владі, і там я отримав певний досвід. Також читав багато інформації, яку нам надавали міжнародні експерти. Ця частина також була дуже важливою, коли я приїхав з сім'єю сюди і думав, яким чином продовжувати далі, бо я вже не можу сидіти на одному місці, мені треба чимось займатися, крім того, звісно, що я працював на повне навантаження в університеті в Києві онлайн. Мені треба було продовжити, також важливим було фінансування. Якби я зміг отримати якийсь грант, а для мене це було важливо, отримати грант для того щоб, наприклад, платити за квартиру. Я досить швидко почав шукати, негайно після того, як ми розташувалися в Лондоні, негайно почав шукати ці можливості і врешті решт знайшов. Але ті речі, які я розказав про свій попередній досвід, мені досить легко було вписати мої колишні інтереси, наукові і аналітичні. Мене менше цікавлять теоретичні дослідження. Я думаю, що я якраз із тих науковців, яких можна назвати експертами з практики. І от це я знайшов. Це я знайшов завдяки двом інституціям, це CARA Foundation і університет, де я є запрошеним старшим науковим співробітником.

**Ірина Кушнір:** Дуже добре. А які у вас були очікування? Ви очікували, що буде не дуже складний період адаптації?

**Сергій Козяков:** Я не можу сказати, що він був дуже простий, тому що є звичайна нормальна бюрократія, це оформлення документів. Треба подати документи, щоб вони були правильні, потім чекати, потім здати тести. Я двічі здавав тест на знання англійської мови. Перший раз не тому, що не здав, а тому що там була технічна проблема. Я другий раз теж здавав і це теж такий досвід цікавий. Тому що я звик приймати іспити, а не здавати їх. Ну нічого, нормально все вийшло. Цей період очікування психологічно був непростий. Можливо, це саме очікування було непросте. Але так приймаються рішення серйозні, що треба чекати. Я не можу сказати, що я нервував, я хвилювався, звісно, і відпрацював різні варіанти. Якби не вийшов цей проект, я би просто приходив у бібліотеку і працював би там кожен день. Ну а так у мене бібліотека вдома через комп'ютер і це, звісно, набагато легше.

**Ірина Кушнір:** Розкажіть про ваш досвід роботи в університеті зараз в Англії. Що вам подобається? В чому ви бачите складнощі?

**Сергій Козяков:** Те, як університет мені допоміг, мені подобається, і я дуже вдячний. Одночасно я можу сказати, що я хотів би, щоб було більше проектів пов'язаних з Україною. І взагалі, я вважаю себе фахівцем з великих проектів, тому що коли у мене є особисто досвід організації конкурсу у верховний суд, де було 1300 кандидатів і був іспит на 600 людей. А ще в мене був конкурс у Першу судову інстанцію України, де було 4128 кандидатів одночасно, які здавали в одному приміщенні, а таке є тільки одне приміщення в Україні. Я зробив Вищий Антикорупційний Суд в Україні. Це великі проекти, мені хотілося б продовжити цей мій досвід. Звісно, тут є свої проекти і тут не потрібні такі великі проекти, які в мене були в Україні під час реалізації судової реформи. Тому що у Великій Британії судова система існує 1000 років. Треба шукати якісь варіанти, які були б корисні і для Британії, і для Європи, і для України. І таких проектів дуже багато. Там завжди хтось є, і це не означає, що я можу бути кращим, але я інколи можу бути корисним. Треба над цим також працювати, і це якраз моє

особисте завдання і цього мені ніхто не подарує. Треба доводити, що я є достатньо якісним фахівцем і експертом, це перше. Друге, це те що у мене є недолік, крім плюсів, які я знаю, в мене є недоліки, які я знаю, тому що я більше практик і викладач. Я, наприклад, як практик, я організував і зробив у Києві у себе в інституті Міжнародні відносини, англomовну магістерську програму International Trade Regulation. Це 21 предмет англійською мовою і половина викладачів були практики. Але що стосується наукових робіт і у виданнях серйозних, то у мене таких надзвичайно мало. Мені треба їх додавати. Мені треба працювати над науковими статтями, краще ще над науковою книжкою або над підручниками. Для цього це треба час. Я якраз хочу на цьому зробити наголос, не на великих проектах, бо я їх вже зробив достатньо. Думаю, я в деяких речах чемпіон світу, а от у наукових статтях наукових виданнях у мене є недоліки. Мені над цим треба працювати. Менеджери з фонду CARA, вони якраз і запропонували мені додаткову допомогу в цьому. Я думаю, що мені вдасться зробити результати і тут. У мене є теми, у мене є матеріали для цього, у мене є матеріали, яких немає, ні у кого, емпіричні матеріали, в тому числі статистичні матеріали, в тому числі величезна кількість... Зараз ми з вами працюємо над відеоматеріалом. У мене є сотні відеоматеріалів, які є у відкритих джерелах, завдяки мені і я спокійно можу ними користуватися і опрацьовувати наукові роботи.

**Ірина Кушнір:** Так, звичайно. А чи є у вас якийсь ментор в університеті, де ви працюєте, хто також міг би вам допомогти з написанням, вичитуванням цих статей?

**Сергій Козяков:** У мене є ментор, але CARA запропонувала мені ще одного ментора. Вони зараз якраз підшукують, який буде дуже вузько працювати зі мною. Тобто визначення теми, визначення плану роботи, визначення видання, де може бути така тема цікава. Я вже руху в цьому напрямку, наприклад, в тому числі, до мене звернулися працівники наукового юридичного журналу із Duke Law School. Це американський університет, одна з найстаріших юридичних шкіл. Ми зробили з ними моє інтерв'ю про судову реформу в Україні, зокрема, про конкурс у Верховний Суд і воно найближчими днями має бути опубліковане, можливо, навіть найближчі там 2-3 дні буде опубліковано. Це ми з ними зробили. Або за моєю ініціативою, ми зробили такий спільний захід між London School of Economics and Political Science і між British Institute of International Comparative Law. Ми також зробили запис, в інтерв'ю були декілька фахівців. Це була фахівець з судової реформи Албанії і я, як фахівець судової реформи України. У нас була така дискусія, що і як ми робили. Це рух до теми наукової роботи, так що ми рухаємося.

**Ірина Кушнір:** Відносно структури написання таких статей, журнали, я так думаю, що ви маєте на увазі журнали на базі Global Focus, Global Science?

**Сергій Козяков:** Так.

**Ірина Кушнір:** Наскільки ви знайомі з такою структурою і обсягом?

**Сергій Козяков:** Я, звісно, знайомий. Більше того, CARA пропонує дуже часто вебінари, де вони про це розказують, де вони розказують про наукові методи дослідження, яким чином застосовуються, тобто ці речі над якими я працюю.

**Ірина Кушнір:** Дякую. Відносно можливостей, які ви бачите перед собою в своїй роботі зараз, що найбільше ви цінуєте?

**Сергій Козяков:** Найбільше я ціную спокій від війни, наскільки це можливо, дистанційно. Тобто я знаю, що немає бомбардувань. Я знаю, що коли я працюю особисто через свій комп'ютер з якимось джерелом з бібліотеки, то не треба буде йти у бомбосховище. Я ціную те, що фонд CARA фінансує мої можливості сплатити оренду за квартиру і моя сім'я тут у безпеці. У мене є необмежений доступ до бібліотечних ресурсів. Якщо я захочу

поспілкуватися з якимось науковцем чи викладачем, чи експертом, то зі мною із задоволенням зустрінуться. Я зможу обговорити, будь яку тему, яка буде мати спільний інтерес. Це все, я дуже ціную. Одночасно я ціную також лондонські парки, лондонські музеї. Це мій багаторічний інтерес. Я, наприклад, лише навесні двічі був у British Museum. Також був у галереї Tate. Там виставка була надзвичайно цікава імпресіоністів. Зараз така сама виставка постімпресіоністів у National Gallery. Є в планах туди зайти, можливо в наступні вихідні.

**Ірина Кушнір:** Чудово. Дуже добре. Відносно перепон і таких проблем на вашому шляху...це запитання напевно, трошки перекликається з тим, що вже обговорили відносно слабких сторін у вашому такому науковому профілі, можливо так можна сказати. А на якомусь інституційному державному рівні тут, чи бачите якісь речі, яких могло б і не бути?

**Сергій Козяков:** Дивіться, я дуже серйозний прагматик, і я навіть під час нашої співбесіди сьогоднішній згадав слово «бюрократія». Вона є у будь якій країні. Це необхідний елемент адміністративного управління в державі, в будь якій державі. І є речі, які просто необхідно зробити. Тобто, не панікувати, не займатися агресивним ниттям, що там все погано, тут нас не розуміють або ще щось. Це не для мене. Знову таки хочу сказати, що тут донька тут провела 7 років і ми знаємо, що таке орендувати квартиру, що таке змінити квартиру, переїхати на іншу. Прямо зараз ми міняємо квартиру і будемо в іншу переїжджати, і треба оформити якісь документи - значить, треба оформити. Є правила, які відрізняються від українського укладання договору оренди. Вони більш жорсткі, значить ми будемо їх виконувати. Або є правила для того, щоб отримати медичну допомогу від держави. Наприклад, мені не дуже подобається, коли треба заходити через інтернет в поліклініку, і от намагатися отримати якусь пораду незначну, порівняно незначну пораду. І це займає довше часу, ніж в Україні. Це все займало в Україні хвилини або години. У нас можна отримати пораду вузько спеціалізованого фахівця сьогодні, то тут це довше або набагато довше. Це особливості. Я знаю, що британці критикують свою систему охорони здоров'я набагато більше, я думаю, ніж ми. Ми слідкуємо за цим. Вільна англійська мова дуже допомагає. Це, якщо говорити вже про всіх українців, які тут. У когось вона краще, у когось гірша, хтось взагалі не знає англійської мови, їм набагато важче. Але коли є англійська мова, коли є трохи терпіння, коли є бажання зрозуміти проблему і бажання зрозуміти, як ця проблема вирішується, тоді є результат. От мені здається, що ті результати, які потрібно, ми їх отримуємо. Є деякі деталі по лікарям, тож я думаю, що треба буде з'їздити в Київ, тому що деякі речі у нас в Україні можна отримати швидше і, можливо, якісніше. Якщо говорити про дантиста, то у нас можна дешевше, в багато разів дешевше отримати, а можливо навіть кращу якість. Але це ну один приклад, можливо, я знайду якісь ще один приклад, але я не можу сказати, що є багато прикладів з того, що мені не подобається. Це особливості країни. Я, відповідно до свого досвіду роботи як адвоката, у мене в активі приблизно 40 країн, які я відвідував лише по роботі як адвоката в галузі бізнесу. Тому я знаю, що є культурні, в тому числі традиції і європейські є окремо британський, які відрізняються від європейської континентальної Європи, є північна Африка, де я був декілька разів, є Близький Схід, де я був багато разів, є Сінгапур, Гонконг, де також був на роботі, є Пакистан, наприклад, в якому я був по роботі. Надзвичайно відрізняється країна не тільки від Британії, але від України також. Це треба все просто пам'ятати, намагатися зрозуміти, що ти приїхав не на курорт. Хоча деякі, можливо, і думають українці, ті, хто живуть на круїзному судні уже багато місяців. Можливо, хтось із них думає, що це курорт такий класний. Я так не думаю, у мене сім'я так не думає. Ми так не думаємо, ми приїхали і можемо якусь користь принести не тільки Україні, але і тій країні, де ми зараз мешкаємо і завдяки зусиллям якій, українська армія тримається на фронті, а ми живемо тут. Такий підхід у нас, він мені здається досить продуктивний.

**Ірина Кушнір:** Звичайно, так. Як подумати в загальному, люди у вашій ситуації, які мали роботу в університетах в Україні і змушені були переїхати в Англію через війну. Які ви бачите можливості для них потрапити на роботу в університеті в Англії і які перешкоди і чого бракує і що ще можна було б впровадити на рівні університетів, на рівні організації, таких як CARA, можливо, інші? З вашої точки зору, що працює добре і де прогалини є?

**Сергій Козяков:** Якщо говорити про Британію, CARA як організація, яка досить активно працює, серйозне фінансування вони отримали для цього, але є окремі проекти, в тому числі в університетах, і з того, що я бачив. І я хочу сказати, що є дуже, дуже серйозна можливість розвитку. Більше того, розвитку не тільки для практики наукової і освітньої Великобританії, а і для того, щоб думати про майбутнє. Наведу приклад: на території України зараз найбільше війна у світі з часів Другої Світової війни, взагалі найбільша війна в світі, коли сотні тисячі людей беруть участь з обох боків у повномасштабній війні. Більше того, якщо вже говорити про ракетні атаки, то таких ракетних атак не було ніколи ніде, навіть, якщо говорити про одну атаку, а вже не ті, що відбувається кожен день. Такої війни за участю дронів не було ніколи і ніде, коли за одну атаку летять 60-70 дронів. Сьогодні ще й на Москву полетіло більше 30-ти. І це тільки розвідувальна атака, це навіть не бойова, це просто розвідувальна атака. 17 мільйонів людей - переміщені особи. Ті, що з приблизно 7 мільйонів емігрували з України і ті, що на території України є переміщеними особами. Це найбільша в світі кількість переміщених осіб, яке за всю історію людства відбулося. Під час війни в Україні відбувається велика кількість реформ. Я особисто був задіяний в судовій реформі і наклалися реформи, які потрібно робити взагалі в судовій владі і плюс те, що необхідно зробити з огляду на запровадження воєнного стану. Десятки, можливо, сотні законопроектів були проголосовані верховною радою, яка працює в умовах війни. Треба думати, що може бути корисним? А ми можемо уявити, що десь те саме може відбутися? Гарантій немає, що не відбудеться більше ніде ніколи. Це може бути. І цей досвід український, він може бути корисним. Його треба досліджувати. Одночасно йде велика боротьба з корупцією, надзвичайно активна боротьба під час війни. Я не знаю, щоб прямо на тій території, де була війна, йшла боротьба з корупцією, а вона йде, кожен день є результат. Він публікується, він оприлюднюється. Це теж важливо, можна досліджувати, і це може бути корисним. Тому що з Великою Британією десятки країн є у співдружності дуже близькими, в Африці, в Азії, в Океанії. Там це може бути корисним. Або Індія, Пакистан, Бангладеш - це може бути там корисним. Ключовий момент - відновлення України після закінчення війни. Треба готуватися, якщо вже говорити про правову систему. Правову систему треба готувати до адаптації до миру. Які закони треба буде скасувати, тому що вони працювали під час війни, більше будуть не потрібні, а які може, влада не захоче скасовувати, їй буде цікавіше, щоб ті закони залишилися. Наприклад, по обмеженню якихось прав людини. Тоді треба думати, а що робити із владою, якщо вона не захоче? І це такі зовсім дріб'язкові деталі. Є соціальні проблеми, є психологічні, є проблеми середньої освіти, є проблеми величезні у тих дітей, які залишилися на території України, їх не змогли батьків вивести. Будуть величезні проблеми у тих солдатів, які отримали поранення, стали інвалідами, а їх тисячі, якщо не десятки тисяч. Як їх адаптувати? І от такі речі, мені здається, для них можна і міжнародне фінансування знайти, і національне, тому що це надзвичайно корисний досвід, який треба вивчати і думати, яким чином пропонувати вирішення великої кількості цих проблем? І для цього можна буде створювати і потрібно, на мій погляд, створювати спільні наукові експертні групи. Це може бути один університет, а може бути консорціум університетів? Чому не подумати про консорціум університетів? А онлайн освіта? А ChatGPT, і не тільки цей чат, а й інші чати – це небезпека чи це поки що корисно? Чи треба студентам забороняти ним користуватися під час виконання домашніх завдань? А можливо, навпаки, розроблювати такі завдання, які студент може виконувати за допомогою чату, тому що це швидше, але і такі, де він також може і сам думати? Це його зобов'язує, заставляє думати. Для цього можна зробити також спільні групи – науково-

дослідницькі. Не тільки із залученням викладачів, а із залученням аспірантів і студентів, тому що вони швидше якісь речі розуміють. Мені здається, що тут є великі можливості для розвитку, практичного розвитку тих речей, про які ви спитали. Я сказав тільки про гуманітарний аспект, гуманітарні науки, а є ще і інші науки: хімія, медицина... До речі, у медицині є фантастичні можливості для спільних досліджень. Я скажу просто, моя донька в аспірантурі досліджувала нові методики лікування контузій. От, будь ласка... Фронтowa хірургія? Це для медицини. Я вам тільки два напрямки зараз сказав.

**Ірина Кушнір:** Звичайно. Тобто багато можливостей і, включно для людей, які переїхали з українських університетів, тут могли б розвивати. А відносно якихось прогалин в допомозі українцям з сектору вищої освіти в Україні, які попали тут університети або хочуть потрапити, але ще не змогли потрапити. Яку допомогу, на вашу думку, можна було би ще запровадити?

**Сергій Козяков:** Те, що стосується мене, мені надали дуже багато свободи. Я, можливо, навіть хотів би робити, знаєте, звітність. Тобто я роблю звітність самостійно, але якби в мене було правило звітності один раз там на 3 місяці, наприклад, або один раз на 6 місяців, мені було б краще для моєї внутрішньої самодисципліни. Я, звісно, роблю величезний обсяг роботи. Наприклад, у мене 8 лекцій та семінарських занять на тиждень. Великий обсяг, на мій погляд, із них 60 відсотків англійською мовою для англомовних програм в Україні. Навіть це вже можна вважати результатом того, навіщо CARA мені допомагає фінансово. Я думаю, що, можливо, робити більше спільних заходів українських і британських вчених, аспірантів і студентів, і не тільки британських. Я можу сказати, що на запрошення об'єднання українських студентів, я читав лекцію їм стосовно боротьби з корупцією в судовій системі України тут в Лондоні, в одному з університетів. Навіть прийшли декілька іноземних студентів на цю лекцію. Я думаю, що це було б цікаво і студентам із Африки, Азії, тому що у них є аналогія, схожі проблеми, це мені відомо точно. Це було б цікаво. Я думаю, що можна було б під'єднувати до таких заходів. Давайте я приклад наведу: я сказав, що я давав інтерв'ю науковому журналу Duke Law School у Сполучених Штатах Америки, а інтерв'ю брав член редколегії громадянин Нової Зеландії, суддя у відставці. Тобто у нас була Нова Зеландія на зв'язку, Лондон і Сполучені Штати Америки, а інтерв'ю давав українець. Тобто організація таких заходів, мені здається, не завадила б і це зовсім неважко. Це не потребує фінансування спеціально. Це спілкування. Хоча, можливо, треба було б більше активності українців тут, з такими ідеями, які є простими для реалізації і корисні для всіх.

**Ірина Кушнір:** Дякую. Ми вже тут наближався до завершення. Ще хочу вас запитати про ваші плани на майбутнє, професій в тому числі.

**Сергій Козяков:** Мої професійні плани залежать від війни, і залежать від мене самого, тому що протягом мого професійного життя, у мене було декілька можливостей виїхати закордон на стажування на рік чи на півроку, в тому числі в іноземні університети. Я кожного разу відмовлявся, тому що було дуже багато роботи в Україні, пов'язаної із з тими речами, якими я займався, але завжди в мене була мрія, щоб на певний час виїхати і працювати в іншій країні, в університеті іншої країни. Зараз така можливість є, завдяки війні, на жаль, а не завдяки миру. Вона з'явилася для мене і я її отримав. Звісно, мені хотілося б довше, але за планом, я буду виконувати, працювати над тими речами, які можуть бути цікавими не тільки мені. Тому я буду намагатися думати, яким чином це продовжувати, або наукове дослідження, або роботу зі студентами, ну і так далі.

**Ірина Кушнір:** Добре. Я вам дуже дякую за ваш час і за ваші відповіді, дуже інформативно і цікаво, і шокує, на жаль. Я вам дуже дякую, Сергію. Буде на зв'язку.

**Сергій Козяков:** Добре. Готовий продовжити у разі, якщо буде необхідно. Дякую вам, Ірино, за запрошення і за змістовну розмову. На все добре!